

ali și nino

Jubiri de altădată

АЛИ И НИНО

Курбан Саид

ALI ȘI NINO

Kurban Said

Copyright © 2013 Editura **ALLFA**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SAID , KURBAN

Ali și Nino / Kurban Said; trad.: Antoaneta Olteanu. –
București: ALLFA, 2013

ISBN 978-973-724-485-7

821.111-31=135.1

Toate drepturile rezervate Editurii **ALLFA**.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată

fără permisiunea scrisă a Editurii **ALLFA**.

Drepturile de distribuție în străinătate aparțin în exclusivitate editurii.

All rights reserved. The distribution of this book outside

Romania, without the written permission of **ALLFA**,

is strictly prohibited.

Copyright © 2013 by **ALLFA**.

Editura **ALLFA** : Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – București

Tel.: 021 402 26 00

Fax: 021 402 26 10

Distribuție : Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi : comenzi@all.ro

www.all.ro

Redactare : Ioana Opaț

Tehnoredactare : Liviu Stoica

Corectură : Martin Zick

Design copertă : Alexandru Novac

Kurban said

Kurban Said este pseudonimul lui Lev Nussimbaum (1905-1942). Prolific scriitor evreu născut la Kiev, în Ucraina, acesta s-a reinventat ca musulman sub pseudonimele Essad Bey și Kurban Said. Și-a petrecut copilăria în Baku, Azerbaidjan, de unde a fugit în 1918, împreună cu tatăl său, din cauza masacrelor. În cele din urmă, s-a stabilit în Berlin. În 1938, când nemții au ocupat Austria, Lev Nussimbaum

s-a refugiat în Italia, unde a murit în urma unei boli rare. A scris despre subiecte puțin cunoscute vest-europenilor la acea vreme: regiunea Caucazului, Imperiul Rus, Revoluția Bolșevică, petrolul recent desoperit, Islamul. În 1926 a început să scrie articole pentru ziarul literar *Die literarische Welt*, sub pseudonimul Essad Bey. Prima carte scrisă de Nussimbaum a fost *Sânge și petrol în Orient (Oel und Blut im Orient, 1929)*. Apărut în 1937, *Ali și Nino* este considerat unul dintre cele mai frumoase romane de dragoste și a fost tradus în peste 30 de limbi.

Traducere realizată cu sprijinul
Ambasadei Republicii Azerbaidjan în România.

ḳurban said

ali și nino

Traducere din limba rusă și note de
Antoaneta Olteanu

EDITURA ALLFA

1

— Nordul, sudul și vestul Europei sunt înconjurate de mări. Oceanul Înghețat de Nord, Marea Mediterană și Oceanul Atlantic formează granițele naturale ale acestui continent. Granița răsăriteană a Europei trece pe teritoriul Imperiului Rus. Ea coboară de-a lungul Munților Urali, taie în două Marea Caspică și, în continuare, trece prin regiunea Caucazului. Iar aici știința încă nu și-a spus ultimul cuvânt. Unii oameni de știință includ în Europa și versanții sudici ai Munților Caucaz, însă alții consideră că acest teritoriu nu poate fi considerat Europa, mai ales dacă ținem cont de dezvoltarea culturală a populațiilor care trăiesc aici. Copiii mei! Chiar de voi va depinde dacă orașul nostru va fi inclus în Europa progresistă sau în Asia înapoiată.

Și profesorul, înveșmântat în uniforma brodată cu fir de aur a profesorilor din liceele rusești, a zâmbit mulțumit.

Celor patruzeci de elevi din clasa a treia de la Liceul Umanitar Imperial Rus din Baku li s-a tăiat respirația în fața necunoscutelor științei și a poverii răspunderii care apăsa pe umerii lor.

Un timp, toți au tăcut. Noi, adică treizeci de musulmani, patru armeni, doi polonezi, trei sectanți și un rus. În acel moment, din ultima bancă a ridicat mâna Muhammed Heydar.

— Vă rog, domnule profesor, dar noi am vrea să rămânem în Asia.

Clasa a izbucnit. Muhammed Heydar se afla deja pentru al doilea an în clasa a treia și, cât timp Baku făcea parte din Asia, exista posibilitatea ca el să nu progreseze cu învățătura nici în anul al treilea, deoarece, conform decretului ministerului, în regiunile asiatice ale Imperiului Rus elevii din rândurile populației locale puteau repeta același an cât timp doreau.

Profesorul Sanin și-a șters fruntea, îngrijorat.

— Așa, carevasăzică! Deci dumneavoastră, Muhammed Heydar, vreți să rămâneți în Asia? Ei, ia veniți dumneavoastră la tablă. Dar ați putea să vă argumentați dorința?

Muhammed Heydar stătea în picioare, roșu-purpuriu, incapabil să rostească vreun cuvânt. A deschis gura, și-a încruntat fruntea și și-a holbat neajutorat ochii tâmpi. Partea creștină a clasei se delecta. Situația trebuia salvată, și de aceea am ridicat mâna și am declarat că și eu vreau să rămân în Asia. „Ali Han Şirvanşir! Și dumneavoastră? Ei, bine, ieșiți!”

Profesorul Sanin, blestemând în sinea lui soarta grea care îl aruncase pe malurile Caspice, a tușit nervos, întrebând încet, cu speranță:

— Dar dumneavoastră puteți să vă argumentați dorința?

— Da. Eu mă simt foarte bine în Asia.

— Așa, așa. Dar ați fost vreodată într-o țară cu ade-vărat asiatică, sălbatică, să spunem, în Iran?

— Da, vara trecută.

— Așa! Și ați văzut acolo cele mai mari realizări ale culturii europene? Ei, măcar un automobil?

— Da, și era chiar cel mai mare. Pentru treizeci de oameni, poate și mai mult. Automobilele nu circulă chiar în oraș, fac curse între orașe.

— Dumneavoastră vorbiți despre autobuze; ele sunt folosite pentru că există puține căi ferate. Iar asta e un semn de înapoiere. Luați loc, Șirvanșir!

A venit rândul părții musulmane a clasei să triumfe. M-am dus în banca mea, însoțit de priviri aprobatoare.

Profesorul Sanin tăcea pierdut. În sarcina lui intra educarea elevilor săi ca europeni adevărați.

— Dar care dintre voi a fost, de exemplu, la Berlin? a întrebat el deodată.

Dar se vede că ziua aceea era în mod clar nefericită pentru profesor: sectantul Maiorov a ridicat mâna și a spus că în copilărie a fost la Berlin, dar nu își mai aduce aminte nimic în afară de zăpușeala din gară, hurelul sinitru al metroului și sandvișul cu carne de porc pregătit cu grijă pentru el de mama lui.

Noi, cei treizeci de musulmani, ne simțeam jigniți până în adâncul sufletului de informația asta. Iar Said Mustafa chiar a cerut permisiunea de a ieși pe coridor, pentru că i se făcuse greață la simpla pomenire a cărnii de porc. În felul acesta sa încheiat odată pentru totdeauna discuția despre locul în care ar fi trebuit să se afle orașul Baku.

S-a auzit clopoțelul. Profesorul Sanin a părăsit clasa cu mare ușurare și noi, toți cei patruzeci de copii, am dat fuga după el. Era recreația mare și fiecare putea să își aleagă în voie una dintre cele trei distracții: să alerge în curte și să se încaiere cu elevii de la liceul real de alături, pe motiv că ei au la uniforme nasturi și cocarde aurii, în timp ce nasturii și cocardele noastre erau argintii;

sau să vorbim cu voce tare în azeră, pentru că rușii nu înțelegeau limba asta – mai mult, în liceu, în timpul orelor, era interzis să vorbești în azeră –, și, în fine, puteam să merg la liceul de fete „Sfânta Împărăteasă Tamara“, de vizavi. Am ales a treia variantă.

Liceenele în rochii bleu de uniformă, de culoarea visului, împodobite cu șorțulețe albe, se plimbau cuviincios prin grădină. Printre ele se afla și verișoara mea de gradul al doilea, Aișe. Se plimba la braț cu cea mai frumoasă fetiță din lume, Nino Kipiani. După ce m-a văzut, Aișe mi-a făcut cu mâna. M-am dus la ele și am început să povestesc despre bătălia care avusese loc la lecția de geografie.

— Ali Han, ești un prost, mi-a spus cea mai frumoasă fetiță din lume, încrețindu-și năsul. Slavă Domnului că noi suntem în Europa. Dacă am fi fost în Asia, de mult ar fi trebuit să port *chador*, iar tu nu mi-ai fi văzut niciodată fața.

Fusesem lovit în moalele capului. Amplasarea discutabilă a orașului Baku îmi dăruise, într-adevăr, bunăvoința celor mai frumoși ochi din lume.

Indispus, m-am hotărât să nu mă mai duc la celelalte ore și am plecat să hoinăresc pe străzi, să mă uit la cămile, iar după aceea am stat multă vreme pe malul mării, meditănd trist la Europa, la Asia și la ochii minunați ai lui Nino Kipiani.

Deodată, în fața mea a apărut un cerșetor groaznic la înfățișare. I-am aruncat o monedă. Imediat a ridicat-o, mi-a luat mâna și a vrut să mi-o sărute. Mi-am tras mâna, speriat. După aceea, plin de remușcări pentru lipsa de suflet de care dădusem dovadă, două ore întregi l-am căutat pe cerșetorul care dispăruse, pentru a-i permite

să îmi sărute mâna. Mi se părea că îl jignisem prin refuzul meu și muștrările de conștiință nu îmi dădeau pace. De fapt, nu am mai reușit să dau de cerșetor.

De atunci au trecut cinci ani.

Multe lucruri de tot felul s-au întâmplat în acești ani. La liceul nostru a venit un director nou, căruia cel mai mult pe lume îi plăcea să îl ia de guler pe vreunul dintre noi și să îl scuture de câteva ori cu putere. Era interzis să fie bătută elevii de liceu.

În acești cinci ani, profesorul de *șaria* ne-a explicat în detaliu cât de mare este mila lui Allah, care ne dăduse posibilitatea de a veni pe lume ca musulmani. În clasa noastră mai veniseră încă doi armeni și un rus. Însă doi musulmani au plecat din liceu: unul dintre ei s-a căsătorit la șaisprezece ani, iar cel de-al doilea a fost înjunghiat în timpul vacanței de vară, într-o sângeroasă bătăie cu cuțitele.

Iar eu, Ali Han Șirvanșir, am fost de trei ori în Daghestan, de două ori la Tiflis, o dată la Kislovodsk și o dată am mers în vizită la unul dintre unchii mei din Iran.

Și mai fusese cât pe ce să repet anul pentru că nu puteam face deosebirea între gerunziu și gerundiv. Atunci tata s-a dus la moschee, a vorbit cu *mulla*¹, care i-a explicat autoritar că, de fapt, latina este o mare aiureală. Satisfăcut cu o asemenea explicație, tata și-a pus toate decorațiile turcești, ruse și iraniene, și-a făcut apariția la directorul liceului și a dăruit școlii nu știu ce dispozitiv pentru fizică. De atunci am trecut fără nicio opreliște dintr-un an în altul.

¹ Bărbat musulman care cunoaște doctrina și legea islamică; mai-marele unei moschei (arabă în original).

În acești ani zidurile școlii au fost împodobite cu un nou anunț, care interzicea să intri în școală cu pistolul încărcat.

Și, în fine, în acești cinci ani în oraș a apărut rețeaua telefonică, s-au deschis două noi cinematografe, iar Nino Kipiani a rămas, ca mai înainte, cea mai frumoasă fată din lume.

Dar în curând totul trebuia să se termine: mai aveam doar o săptămână până la examene, eu stăteam în camera mea și mă gândeam ce stupid e să înveți latina când trăiești pe malul Mării Caspice.

Camera mea era cea mai bună din toată casa noastră cu etaj. Pe pereți atârnavă covoare minunate de Buhara, Ișfahan și Keșandan. Desenele de pe covoare, uimitoare din punct de vedere al execuției, înfățișau grădini și lacuri, păduri și râuri, așa cum și le imaginase țesătoarea. Un om care nu se pricepea la așa ceva nu vedea nimic deosebit, dar pentru un cunoscător tabloul acela era plin de un farmec răpitor.

Undeva, departe, în stepe, femeile triburilor nomade cultivă plante din care fac vopseaua al cărei secret de producere este păstrat de secole și se transmite din generație în generație. Pentru crearea unei adevărate opere de artă țesătoarea trebuie să muncească nu mai puțin de zece ani. Așa apare covorul cu scene de vânatoare sau înfățișând un duel cavaleresc, capodoperă plină de simboluri și aluzii pricepute numai de inițiați, decorată cu un vers din Firdousi sau cu maxime înțelepte de-ale lui Saadi.

Erau multe covoare, de aceea camera părea întunecoasă. În afară de acestea, în camera mea se aflau un divan scund, o măsuță încrustată cu sidef, o mulțime de

perne moi și, revărsate în mijlocul acestei minunății, cărți inutile – manuale ale unor științe europene – chimie, latină, fizică, trigonometrie, prostii inventate de barbari pentru a-și ascunde barbaria.

Am închis cartea și am ieșit din cameră. Am trecut prin veranda îngustă, m-am urcat pe acoperișul plat și am privit lumea care se întindea la picioarele mele: zidurile puternice ale fortăreței Icheri Şeher, ruinele palatului cu inscripții arabe săpate în piatră, străduțele înguste pe care treceau agale cămile. Turnul Fecioarei, înalțându-se rotund, masiv. La picioarele lui se agitau ghizii. Puțin mai departe, dincolo de Turn, se întindea marea. Marea Caspică, plumburie, inaccesibilă. În depărtare, de-a lungul malului, se întindea stepa; stânci sumbre, nisip și scalieți – peisajul cel mai frumos din lume, liniștit și de neclintit.

Stăteam nemișcat pe acoperiș. Ce mă priveau pe mine orașele, acoperișurile și peisajele străine? Îmi plăcea marea plată, îmi plăceau stepa și orașul vechi care se întindea la picioarele mele. Oamenii agitați, zgomotoși, care veneau aici în căutare de petrol, se îmbogățeau, dar plecau, pentru că nu le plăcea stepa.

Servitorul mi-a adus ceai. Stăteam pe acoperiș, beam ceai și mă gândeam la examenele de absolvire. Aveam să iau examenele, nu mă îndoiam în privința asta. Dar chiar dacă aș fi picat, lumea nu s-ar fi prăbușit. Pur și simplu în acest caz țărani de la moșia noastră ar fi spus că îmi place așa de mult învățătura, încât nu vreau să mă despart de liceu.

De fapt, chiar mă mâhnea faptul că terminam liceul. Noi aveam uniforme frumoase, elegante, cu nasturi argintii, epoletți și cocardă. În veșminte particulare nu mă

simțeam așa de liber. De fapt, nici nu mai aveam multă vreme ca să port uniforma – numai o lună, iar după aceea o să mă duc la Moscova, să studiez la Institutul de Limbi Orientale „Lazarevici“. Chiar eu hotărâsem așa. Și voiam să învăț mult mai bine decât rușii, pentru că știam din copilărie ceea ce lor avea să le ia multă vreme. În plus, studenții de la Institutul „Lazarev“ aveau cele mai frumoase uniforme: sacouri roșii cu gulere brodate cu fir de aur, un pumnal subțire, aurit, ba chiar și niște mănuși moi, pe care li se permitea să le poarte la sfârșit de săptămână. Omul trebuie să poarte uniformă, altfel rușii nu îl respectă, iar dacă nu puteam obține respectul rușilor, Nino nu se căsătorea cu mine. Iar eu trebuia să mă căsătoresc cu Nino, deși era creștină. Gruzinele sunt cele mai frumoase femei din lume. Știam până și ce-o să fac dacă mă refuză. Plănuiam să iau cu mine câțiva băieți dispuși să facă orice, s-o arunc pe Nino pe un cal cu picioare iuți, să trec granița iraniană și s-o duc la Teheran. Atunci trebuia să fie de acord, pentru că nu avea altă soluție!

Da, de acolo, de pe acoperișul casei noastre din Baku, viața părea ușoară și minunată.

Servitorul nostru, Kerim, îmi atinse umărul.

— E timpul!

Mă ridicai. Într-adevăr, era timpul. La orizont, dincolo de Narghen, apăruse deja corabia. Dacă era să ne încredem în telegrama adusă de telegrafistul creștin, cu vasul ăsta urma să vină unchiul meu, cele trei soții ale lui și servitorii. Eu trebuia să îi întâmpin. Alergai grăbit pe scări, urcai în trăsura de la scară și pornii spre portul zgomotos.

Unchiul era un om celebru. Prin mila lui Nasreddin, fusese răsplătit cu titlul onorific Assad-ad Dovle, „Leul

Imperiului“, și numai așa i te puteai adresa. Unchiul, cum am mai spus, avea trei soții, o mulțime de servitori, un palat în Teheran și o moșie mare în Mazandaran.

La Baku venea din cauza soției lui mai tinere, Zaynab. Avea optsprezece ani și unchiul o iubea cel mai mult. Dar, vai, Zaynab era stearpă, iar unchiul voia un copil taman de la ea. O dusesse deja la Hamadan. Acolo, în deșert, se afla un leu magic, sculptat în piatră roșie, a cărui privire, conform legendei, e tămăduitoare. Cândva, această statuie fusese sculptată la porunca unor regi străvechi, ale căror nume sunt de mult uitate. De multe secole femeile vin la această statuie, își lipesc buzele de mărul ei puternic și speră că asta le va aduce fericirea maternității. Dar nici măcar leul nu o ajutase pe Zaynab. Nu o ajutaseră nici rugăciunile, nici incantațiile dervișilor din Karbala, nici vrăjile înțelepților din Mașhad, nici farmecele bătrânelor din Teheran.

Și uite, unchiul o adusesse pe Zaynab la Baku pentru ca, ajutată de medicii occidentali, să aibă succes acolo unde înțelepții Orientului se dovediseră neputincioși. Sărmanul unchi! Era obligat să le ia cu el și pe celelalte două soții, deja bătrâne și nedorite. Așa cerea obiceiul: „Poți avea una, două, trei sau patru soții numai dacă le tratezi la fel.“

„Să te porți la fel“ înseamnă să le oferi același lucru. De exemplu, călătoria la Baku.

Conform obiceiului, eu nu aveam dreptul să vorbesc cu ele. Femeile stau în *enderune*, camerele interioare ale casei. Un om educat nu vorbește despre soțiile altuia, nu pune întrebări și nu le transmite salutări. Femeile trăiesc în umbra bărbaților, chiar dacă bărbații se simt bine numai în umbra acestor femei. O consider o regulă bună

și înțeleaptă. La noi se spune: „Femeia are minte câte pene sunt pe găină.“ Trebuie avut grijă de cele care nu au minte, pentru că pot aduce multe neazuri, atât pentru ele, cât și pentru cei apropiați. Asta, în opinia mea, e foarte rațional.

Micul vapor începu acostarea. Marinarii păroși, lași în umeri, aduseră scara. Pasagerii porniră repede spre mal: ruși, armeni, evrei – se grăbeau așa de tare să pună piciorul pe pământ, de parcă s-ar fi temut să rămână pe corabie o clipă mai mult decât trebuie. Deocamdată, unchiul nu se vedea. De fapt, el era împotriva oricărui fel de grabă. „Graba este privilegiul Diavolului“, spunea. De aceea silueta slăbuță a Leului Imperiului își făcu apariția pe punte numai după ce ultimul pasager puse piciorul pe țarm.

Unchiul era îmbrăcat cu o aba căptușită cu măta-se, pe cap avea o căciuliță mică, neagră, de blană, barba deasă și unghiile vopsite cu *henna*, în semn de respect față de imamul Husein, care, cu o mie de ani în urmă, își vărsase sângele în numele credinței adevărate. Ochii mici ai unchiului priveau obosiți lumea. În spatele lui, acoperite din cap până în picioare în *chador*, veneau agitându-se trei siluete – soțiile lui. Apoi urmau eunucii – unul cu o față de învățat, altul slab, semănând cu o șopârlă. Cel de-al treilea era neobișnuit de mic de statură, dar întreaga lui înfățișare demonstra că e deosebit de mândru pentru că i se încredințase paza onoarei Luminăției Sale.

Unchiul cobora încet pe scară. Îl îmbrățișai și îl sărutai cu respect pe umărul stâng, deși pe stradă aș fi putut să nu o fac. Nici nu mă uitai în direcția soțiilor. Ne așezarăm în trăsură, soțiile și servitorii se urcară în

echipajul acoperit care venea în spatele nostru. Tabloul era așa de impresionant, că îi poruncii vizitiului să iasă de pe drum și s-o ia pe bulevard. Las' să știe tot orașul cât de bogat e unchiul meu.

O văzui pe Nino. Era pe bulevard și se uita la mine zâmbind.

Unchiul își mângâia barba cu mândrie.

— Ei, ce vești mai sunt în oraș? Întrebă el.

Îmi cunoșteam treaba. Când povesteam despre noutăți, trebuia să încep cu lucrurile cele mai neînsemnate și abia după aceea să trec la ce e mai important.

— Nu e nimic deosebit, răspunsei. Săptămâna trecută Dadaș Bek l-a omorât pe Ahundzaze, care a îndrăznit să apară în oraș după ce i-a răpit soția, acum opt ani. Dadaș Bek l-a omorât. Acum poliția îl caută, dar nu-l găsește, deși tot orașul știe că se ascunde în Mardakianî. Oamenii inteligenți spun că Dadaș Bek a procedat cum trebuie.

Unchiul dădu din cap aprobator.

— Și ce noutăți mai sunt?

— Da, rușii au găsit la Bibi-Heybat mult petrol. Nobel a adus în oraș o mașină germană uriașă. Se spune că se pregătește să acopere o parte a mării și să caute acolo petrol.

Unchiul se minună foarte tare.

— O, Allah! O, Allah! exclamă el îngrijorat și strânse din buze.

— La noi acasă totul e în ordine și, cu voia lui Allah, săptămâna viitoare o să termin învățătura. Și așa trăn-cănim tot drumul, iar bătrânul mă ascultă cu atenție. Abia în preajma casei lăsa ochii în pământ și, parcă într-o doară, lăsa să-mi scape: A venit în oraș un doctor

celebru, din Rusia. Se spune că e un medic foarte bun. Îl privește pe om în față și poate să-i spună imediat trecutul, prezentul, iar mai apoi și viitorul.

Niciun mușchi nu tresări pe fața plicitisită a unchiului. Se interesă cu indiferență de numele medicului și înțelesei că nimerisem la fix.

Căci toate acestea se numesc la noi „comportare bună și educație nobilă“.

2

Toți trei, adică tata, unchiul și eu, ne instalaram pe acoperișul plat al casei noastre, al cărui parapet scund ne proteja de vânt. Era mare caniculă. Acoperișul era acoperit cu covoare moi de Karabah, în culori vii, pe care stăteam turcește.

Pe o față de masă erau întinse cele mai gustoase feluri de mâncare orientală – turte cu miere, fructe zaharosite, frigărui, pilaf cu carne de pasăre și struguri Sultana.

De fiecare dată când observam cum mănâncă tata și unchiul meu, mă minunam de precizia aristocratică a mișcărilor celor doi. Ținând mâna stângă nemișcată, rupeau cu degetele o bucățică de turtă și o băgau în gură. Apoi unchiul, cu o mișcare lentă, băga trei degete în pilaful gras, aromat, strângea orezul într-un ghem compact și îl băga în gură, după carne, dar atât de abil, că nicio boabă de orez nu cădea.

Jur pe Allah: degeaba se laudă rușii cu priceperea lor de a se hrăni cu ajutorul cuțitului și al furculiței. Orice prost poate învăța asta într-o lună. Și eu mă descurcam de minune cu furculița și cuțitul și știam cum trebuie să mă port la o masă europeană. Dar la cei optsprezece ani ai mei încă nu reușisem să mănânc cu eleganța afișată de unchiul și tatăl meu. Ajutându-se doar de trei degete, puteau mânca orice fel de mâncare orientală, și nu erau deloc puține.

Nino numea „barbară“ maniera noastră de a mânca. În casa Kipiani mereu se mânca europenește. Noi ne așezam la masă numai dacă veneau ruși în vizită. Nino se îngrozea încercând să își imagineze cum stau eu pe covor și mănânc cu mâinile. Dar ea uita că tatăl ei drag pusese prima dată mâna pe furculiță la douăzeci de ani.

Masa se încheie. Ne clătirăm mâinile și unchiul rosti o scurtă rugăciune. Servitorii strânseseră vesela cu resturi de mâncare, ne aduseră cești mici, cu ceai tare. Și, așa cum se cuvine după un prânz sățios, unchiul începu să vorbească despre una, alta. Tata vorbea foarte puțin, iar în ceea ce mă privește, în general nu aveam dreptul să iau parte la discuțiile lor. Așa cereau regulile bunei-cuviințe. Vorbea numai unchiul, și mai ales despre timpurile marelui Nasreddin șah, la curtea căruia unchiul jucase, fără îndoială, un rol mare, încă neclar pentru mine.

— Treizeci de ani m-am bucurat de bunăvoința șah-inșahului. De trei ori m-a luat Luminăția Sa cu el în călătoriile în străinătate, timp în care am avut posibilitatea să studiez lumea *kafirilor*¹. Am fost în palate ale împăraților și regilor, ne-am întâlnit cu cei mai cunoscuți creștini din vremea noastră. Trăiesc în mod uimitor, și lucrul cel mai mirare e atitudinea lor față de femei. Femeile europene, chiar și soțiile împăraților și regilor, umblă prin palate aproape goale și nimeni nu acordă nicio atenție acestui fapt. Ori creștinii nu sunt niște bărbați adevărați, ori aici e cu totul altceva. În același timp, *kafirii* ăștia sunt tulburați de orice fleac. Luminăția Sa a fost invitat la un prânz de către unul dintre regi. Alături de el s-a așezat regina. Pe farfuria Luminăției Sale se afla

¹ „Necredincioși“ (arabă în original).